

Interpunkce v souvětí (psaní čárek) - výklad

Souvětí = větný celek složený z více než jedné věty (určujeme podle počtu přísudků = podle sloves ve tvaru určitém, tj. vyjadřujících osobu, číslo, čas atd.). **Musí být jasné, kde začíná a končí jedna věta a kde začíná druhá.**

Souvětí souřadné = věty na sobě nejsou mluvnicky závislé

Souvětí podřadné = pokud jedna věta souvětí závisí na druhé mluvnicky jako její větný člen

Věta hlavní (VH) = věta souvětí, která není na žádné jiné mluvnicky závislá, věta v souvětí souřadném

Věta vedlejší (VV) = věta v podřadném souvětí, je závislá mluvnicky na VH (řídící větou může být i jiná věta vedlejší!)

Čárkou oddělujeme vždy souřadně spojené věty (*Přišla zima, napadl sníh.*) a také VH od VV (*Přišla zima, na kterou jsme se připravovali důkladně.*), pokud nejsou spojeny spojkami „a, i, ani, nebo, či“ ve významu slučovacím.

Pokud je VV vložena do řídící věty, oddělujeme tuto VV z obou stran!

př. Nebyli si jisti, **že to řekl právě on**, ale neměli důkaz. = vložena VV předmětná

Pozvali jsme na schůzi členy, **kteří vlastní psa**, a svého předsedu. = vložena VV přívlastková

Je-li do VH vloženo více VV na téže úrovni a jsou-li spojeny souřadně spojkou „a“, nekladáme mezi tyto VV čárku:

Věřím, **že** jsi úkol splnil **a že** ti bylo zadání jasné. VH → (že) VV₁ předm. a (že) VV₂ předm.

Chci si sama vybrat, **na který** výlet **a s kým** pojedu. VH → (na který) VV₁ předm. a (s kým) VV₂ předm.

Souvětí souřadné

1. Vztah slučovací

- Bez čárky: a, i, ani, a potom, a pak, a také

*Toho roku byla náramná zima **a** napadlo mnoho sněhu. Není mu rady **ani** pomoci.*

- Čárka před: potom / pak, napřed, nakonec, konečně, dále, také, ještě, mimoto, kromě toho, rovněž, hned – hned, tu – tu, jednak – jednak, at' – at'

*Pot mi tekl z čela do očí, štípal, **také** záda se mi lepila. Nebyl jsem si jistý svými znalostmi, **kromě toho** jsem se před zkouškou moc nevyspal. **Hned** se dívala vpravo, **hned** vlevo. **Jednak** neměla čas, **jednak** se jí nechtělo. (X Jednak neměla čas a jednak se jí nechtělo)*

2. Vztah stupňovací

- Čárka před: ba (i), dokonce (i), navíc, až, nebo i, (nebo / i) dokonce, nejen – ale i (ale také), a dokonce, (a navíc, a k tomu, a nadto)

*Netoužil po tom, **ba** naplňovalo ho to odporem. Cestu jsme našli rychle, **navíc** jsme se nikoho nemuseli ptát.*

*Působil tiše, **až** zamklle. Vyniká **nejen** spolehlivostí, **ale** i pracovitostí. Celý film se mi líbil, **i (dokonce)** hudba byla vynikající.*

3. Vztah důsledkový

- Čárka před: (a) tak, (a) tedy, (a) proto, (a) tudíž, (a) tím, a sice

*Rádi cestujeme, **a proto** letos pojedeme na poznávací zájezd. Filmový festival v Karlových Varech se nám loni velmi líbil, letos tam **tedy** pojedeme znovu. Prodavačka mi nechtěla uznat reklamaci, **a tak** jsem si nechala*

zavolat vedoucího prodejny. Nedostali jsme zprávu včas, **a proto** jsme nemohli přijít.
Tito nájemníci neplatí nájemné již několik let, **a tak** mají být vystěhováni.
Dostatek tepla lze zajistit i poměrně malým, **a tedy** levným tepelným čerpadlem.
Máte diplomatické pasy, **a tedy** můžete žádat zrušení prohlídky zavazadel.
Žádná překážka mu nestála v cestě, **a tudíž** nepociťoval strach.

Poměr vysvětlovací (a to)

Zboží můžete reklamovat, **a to** (= a sice / což znamená / tj.) do tří dnů.
Odpovzte co nejrychleji, **a to** (= a sice / což znamená / tj.) písemně.

4. Vztah odporovací

- **Čárka před: ale, (a)však, naopak, jenže, (a) přece, (a) přesto, sice – ale, ne tak – jako spíše**
*Tento lék nechutná dobře, **ale** pacientovi pomáhá. Je sice už polovina dubna, **avšak** ráno stále mrzne. Přišel po začátku představení, viděl **však** všechno podstatné. Schylovalo se k bouřce, na cestu se **přesto** vydali.*

5. Vztah příčinný

- **Čárka před: neboť, vždyť, totiž**
*Dnes je jeho šťastný den, **vždyť** vyhrál důležitou sázku. Ujel mu vlak, přišel **totiž** o pět minut později.*

Vedlejší věty spojené souřadícím spojovacím výrazem

1. Vztah slučovací

*Nakonec došel k názoru, **že** řídičský průkaz asi už někdo našel **a že** ho odevzdal policii. Stále přemýšlel o tom, **jak** by se zlepšil **a jak** by dosáhl co nejlepších výsledků.*

ALE:

2. Vztah odporovací

*Potkala muže, **který** by jí snesl modré z nebe, **ale (který)** je pro ni příliš starý. Slyšela, **že** její spolužák ze základní školy přišel o práci, **avšak (že)** se co nejdříve snaží získat novou.*

3. Vztah stupňovací

*Chce si vzít ženu, **která** by se nejen starala o domácnost, **ale (která)** ráda by s ním i trávila volné chvíle v přírodě.*

4. Vztah vylučovací

*Jsme spolu domluveni, **že** příští víkend bud' pojedeme na výlet do Českého ráje, **nebo (že)** budeme chytat ryby.*

5. Vztah důsledkový

*Do kin právě přišel film, **který** získal sedm Oskarů, **a (který) proto** má vysokou návštěvnost.*

Souvětí podřadné

1. VV podmětná

*Je nutné, **abys** tem šel. **Kdo** se bojí (VV podm.), nesmí do lesa. Mrzí mne, **co** se stalo (VV podm.).*

2. VV přívlastková

*Znám situace, **ve kterých** je potřeba jednat rychle. Po letech se sešli ve škole, **do níž** chodili zpočátku neradi, **ale která** jim přirostla k srdci. (X neradi **a** která jim přirostla k srdci.)*

3. VV předmětná

Řekni mi, **co** čteš (VV předm.), a **já** ti povím, **jaký** jsi (VV předm.). Nevím už, **kdo** mi to říkal (VV předm.).

4. VV příslovečná

místní:

Šel, **kam** ho nohy nesly. Běž o půlnoci tam, **kde** rozkvete černá divizna.

časová:

Jakmile dokončím úkol, odevzdám vám ho. **Když** koncert skončil, sálem zazněly mohutné ovace.

způsobová: Spi, **jako** by ho do vody hodil. Byl tak soustředěn, **že** si ho ani nevšiml.

účelová: Promluvila si s ním, **aby** bylo mezi nimi jasno.

příčinná: Družstvo prohrálo, **protože** nebylo dobře připraveno.

podmínková: **Pokud** by vám něco nebylo jasné, ihned se ptejte. Všimneš-li si chyby, upozorni mě.

přípustková: **Ačkoli** (třebaže, přestože, i když) jsme již na problémy upozorňovali, nebyly odstraněny.

5. VV doplňková

Viděl jsem tatínka, **jak** se vracel z práce unaven. ("jak" se vztahuje jednak k tatínkovi (tatínek se vracel unaven), ale taktéž k podmětu (viděl jsem ho vracet se)

Setkají-li se mezi větami dva spojovací výrazy, z nichž každý patří k jiné větě, píše se zpravidla čárka jen před prvním z nich:

Hosty čeká bohatá večeře, a až dojedí, začne ples. Při ochutnávkách je nejtěžší potenciálního zákazníka přimět k ochutnání, ale pokud se to podaří, má prodejce vyhráno. Neříkej mi, že když jsem ti volal, stále jsi byl ve škole. Salát ani neochutnali, protože než se vzpamatovali, zůstala po něm jen prázdná mísa.

Stojí-li před spojovacím výrazem vedlejší věty zesilující nebo vytýkací výraz *teprve, zvláště, právě, jen* apod., klade se čárka už před nimi:

Dejte se do psaní, teprve když jste věc dobře zvážili. Vlakové rozjede, právě když jsme přicházeli k nádraží.

Věty závislé na výrazech s oslabenou větňou platností (příslovcích) – čárku zpravidla nepíšeme:

Lépe kdybys už víckrát nevolal. Možná že se už do Tater nikdy nepodíváme. Dobře že už máme všechno hotové. **Obdobně věty závislé na příslovečných výrazech *pokaždé, předtím*:** Pokaždé když přišel, silně zaklepal na zadní dveře a halasně pozdravil. Předtím než zvoláme vítězný pokřik, musíme výrobek řádně otestovat.

Poznámka k infinitivní konstrukci - zájmeno v platnosti vedlejší věty (viz též internetová jazyková příručka)

S čárkou: infinitivní konstrukce zastupující VV předmětnou a podmětnou:

Jde o to, skutečně mu tím pomoci. (VV předmětná - ..., aby se mu s tím pomohlo)

Není nad to, nechat si vše špatné pro sebe. (VV předmětná -, abychom si vše nechali pro sebe)

Na cestě za úspěchem už ti zbývá jen to, nebýt přehnaně pyšný na dobré výsledky. (VV podmětná)

Infinitiv může zájmenu též předcházet ve zvolacích a vytýkacích větách:

Já a nejt v neděli na výlet, to by se muselo stát něco strašného!

Mít tak o čem vyprávět, to by bylo něco!

Infinitivní konstrukce s významem podmínkovým nebo možnostním:

Nebýt toho nedorozumění, byli bychom s Marií nadále alespoň přátelé. (= kdyby nebylo toho nedorozumění)

Mít tak o několik prutů víc, upletl bych ti pomlázku jedna radost! (= kdybych měl více prutů)

Není-li infinitivní konstrukce uvozena zájmenem, plní funkci větňého členu a **čárku před ní nepíšeme:**

Na cestě za úspěchem už ti zbývá jen nebýt přehnaně pyšný na dobré výsledky.

Chtěl poznat, jaké je vznášet se tam nahore a dívat se na věci shora.

Infinitiv jako větňý člen:

(podmět) *Pana Brycha vždy naplňovalo vdechovat starým věcem nový život.*

Číst pozorně neznamená rozumět obsahu.

- Na cestě za úspěchem už ti zbývá jen nebýt přehnaně pyšný na dobré výsledky.*
(předmět) *Dvořit se kamarádce považoval za nečestné.*
Chtěl poznat, jaké je vznášet se tam nahoře a dívat se na věci shora.
(přívlastek) *Věřil v její schopnost unést pravdu.*
(doplněk) *Petr viděl otce usnout.*

Obojí možnost (s čárkou i bez):

Chtěl poznat, jaké to je(,) vznášet se tam nahoře a dívat se na věci shora (VV podmětá) - zájmeno neodkazuje na vedlejší větu bezprostředně a dá se považovat za formální podmět dané věty, považujeme za základní psaní bez čárky, avšak ani řešení s čárkou nepovažujeme za chybné.

Podobně též konstrukce s odkazovacím *co*: *Co jiného je talent(,) než druhého o něčem přesvědčit?*

Je-li infinitivní konstrukce málo rozvíta a tvoří s odkazovacím zájmenem těsnou významovou a zvukovou jednotku, lze psát též bez čárky: *Už ta jeho obdivuhodná houževnatost je důvodem k tomu(,) nevzdát se.*

Cvičení

1) Rozhodněte o psaní čárky před spojkou „a“:

Navštívil tamější zámek, prošel se po zahradě a prohlédl si sbírku obrazů.

Byl jsem v práci a potom jsem nakupoval.

Snažil se a neuspěl.

Občas drkotá zuby a rýmu nedostane.

Dostal za svůj výkon padesát bodů a ne šedesát.

Starý pán se usadil v proutěném křesle, které si vynesl z verandy do zahrádky a pustil se do čtení novin.

Uspořádali jsme reklamní kampaň a dokonce jsme se dostali do místních novin.

Už se stmívalo a k tomu začalo pršet.

Vítek si s úlevou všiml jeho úsměvu a také se trochu uvolnil.

Oznámili nám, že se na nás těší a že k nám určitě přijedou.

Řekni mi, co čteš a já ti řeknu, jaký jsi.

Nemám peníze a než si našetřím, nemohu nikam jet.

Odevzdej mi knihy, Petře a můžeš odejít domů.

Komisař vysvětlil, jak významnou roli sehrává železnice v evropské dopravní síti a vyslovil uspokojení s naším postupem.

Snažil jsem se ho uvázat na lano a nakonec se mi utrhlo.

Šli jsme na výlet a protože začalo pršet, vrátili jsme se domů.

Neslyšel vůbec nic a navíc měl oči zaslepené šátkem.

Vyrazili jsme na túru a když se setmělo, ubytovali jsme se v chatě.

Přijel a se mnou se nepřivítal.

Strýc považoval za nedůstojné někoho poslouchat a vystřídal tudíž několik zaměstnání.

Čekali jsme výjimečného hosta a všichni jsme proto přišli na schůzi včas.

2) Rozhodněte o psaní čárky před „a tak“, „a“, „a to“

Pršelo a tak jsem ven nešel.

Návštěva nepřicházela a já jsem se tak dala do čtení.

Zvolte si jeden způsob psaní a tak v něm pokračujte v celém textu.

Nechtělo se mu chodit pěšky a tak jezdil autem.

Petr cestou zmokl, byl promočený a tak šel celou cestu až domů.

Každý večer chodil do hospody a tak trávil pěknou řádku let.

Zboží můžete reklamovat a to do tří dnů.

Na nebi se objevily těžké mraky a to už všichni očekávali bouřku.

Přišel pozdě a to učitele rozzlobilo.

Chodil pozdě a to často.

Firma se dostává do problémů a to bude mít vliv na její zisky.

3) Rozhodněte o psaní čárky před „(a)nebo“:

Umyj si ruce nebo tě nepustím ke stolu.
Vaše žádost bude vyřízena buď kladně nebo záporně.
Buď se budete řídit našimi pravidly nebo vás vyloučíme z družstva.
Na konci věty musí vždy být tečka vykřičník nebo otazník.
Dopis mi buď pošlete poštou anebo jej doneste osobně, je mi to vcelku jedno.
Jedete-li autem, rozsviňte světla nebo přijdete o bod.
Pospěš si nebo přijdeš pozdě.
Napiš anebo aspoň zavolej.
Spím či bdím?
Nové bydlení můžete financovat hypotékou nebo také úvěrem ze stavebního spoření.
Kdo zrovna nejedl nebo nepil na zdraví novomanželů, vesele tancoval.

4) Rozhodněte o psaní čárky před „než“:

Podnikáním se zabýval jen do té doby než začal mít problémy.
Sliboval si od toho víc než bylo možné.
Je starší než jsme čekali.
Má lepší prospěch než já.
Nevidím jiné východisko než jednat i s ním.
Pavel je teď veselejší než kdy jindy.
S financemi je možno naložit i jinak než jen strádat na běžný spořicí účet.
Starosta udělal pro tuto věc víc než mu předpis ukládal.

5) Rozhodněte o psaní čárky před „jak / jako“:

Zvládli jsme to tak rychle jak jen to bylo možné.
Je bledý jako stěna.
Je stejně stará jako já.
Zdá se mi jako bychom o něm už někdy slyšeli.
Dosáhl stejného počtu bodů jako jsem dosáhl já.
Spal jako zabitý.

6) Rozlište psaní „jako by / jakoby“ (dohromady, či zvlášť):

Obloha byla, *jako by / jakoby* ji vymetl.
Utíkal, *jako by / jakoby* ho na nože brali.
Utíkal *jako by / jakoby* ve snách.
Snažili se *jako by / jakoby* prožívat příběh, ale nemohli se soustředit.
Zdálo se mi, *jako bych / jakoby*ch ji už někde viděl.
Ve skrytu duše *jako by / jakoby* čekala, že se k ní vrátí.
Obloha byla *jako by / jakoby* vymetená.

7) Rozhodněte o psaní čárek u výrazů tak (,) jako a poté (,) co

Byli bychom úplně sami tak jak to máme nejraději.
Věci prostě přijímám tak jak přicházejí.
V církvi tak jak ji zná laik je toho mnoho nezměnitelného.
Přece se nemůžu setkat s inspektorem tak jak vypadám.
Zařízení pracovalo přesně tak jak jsem předpovídal.
Poté co se přihlásíte do systému, zobrazí se váš seznam předmětů.
Dominik se narodil týden poté co se nám konečně podařilo vyměnit malý byt za větší.
Dominik se narodil před týdnem poté co se nám konečně podařilo vyměnit malý byt za větší.

Doplňte čárky:

Hluboce se před králem poklonili a tak sklonění začali ustupovat. Nic o té novině nevěděl a tak se tvářil poněkud rozpačitě. Vytáhla boty ze skříně otřela z nich prach a dokonce je pak i vyčistila. Pohádala jste se s ním někdy nebo rozzlobila jste ho nějak? Chci jenom ji nebo nechci žádnou. Nic neví a tedy nic neprozradí. Nebylo to nic vážného a přece se o ni tolik bál. Zprvu se upíjelo pomalu pak ale oslava začala nabírat větší a větší obrátky. Nikdo neví na čí straně hraje ani kdo vyhrál. Rozhlížel se na všechny strany ba i hlavou pokyvoval. Nařídili jsme si budík abychom vyjeli časně než udeří vedro. Nebavíme se o tom jaké jsem měla úžasné možnosti provdat se jak jsem jich nevyužila a jak jsem smutně dopadla ale bavíme se o Kláře.

Nevím to a ani mě to nezajímá. Pan Karas začal shrabovat kaluž jako by ještě mohl nápoj zachránit a když bříškem dlaně zavadil o střepinu až ucítil bodnutí jak jehlou ustal ve svém počínání vzpřímil se. V soutěži jsme nevyhráli třebaže jsme se velice snažili a hráli jsme ze všech sil. Těsně minul sloupek branky pak chvíli kličkoval po silnici od příkopu k příkopu a nakonec v jednom z nich skončil. Ten den se smál i plakal štěstím. Uvařím vám čaj a pak si v klidu promluvíme. Pes nebyl pevně přivázaný a tak se mu podařilo utéct. Pokud se děti fyzicky vyčerpají v hrách zakutají se někam a ani o nich nevíme. Pak se naše dcery hádaly jestli má či nemá zpěvačka piercing a naopak se shodli v názoru že my jim ho jako dosud všechno zakážeme.